

1. Колток О. Судова медіація. Нові можливості для сторін судового процесу. *Бюлетень Асоціації адвокатів України*. С. 22.

2. Судова медіація – challenge для України. URL: <https://radako.com.ua/news/sudova-mediaciya-challenge-dlya-ukrayini>.

Кирило НЕДРЯ

завідувач кафедри гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат історичних наук

Катерина МІТЧЕНКО

старший викладач
кафедри гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
капітан поліції

**МОЖЛИВОСТІ МЕДІАЦІЇ У ВИРІШЕННІ КОНФЛІКТІВ
«КЛЮЧОВИХ РОЛЕЙ» НА ПРИКЛАДІ ПАРИ «ДИТИНА – ПІДЛІТОК»:
ПОВЕДІНКА МЕДІАТОРА**

Теорія «ключових ролей» має коріння в концепції Еріка Берна, який розглядав особистість як сукупність особливих станів Его, що проявляються в специфічних станах свідомості і зразках поведінки.

Науковець виділяв три таких ролі:

1) «Батько» – стан, що копіює справжніх батьків чи інших авторитетних в дитинстві особистостей, відображає традиції, цінності, норми і правила; 2) «Дитина» – частина особистості, що збереглася від справжнього дитинства, що містить афективні комплекси, пов'язані з ранніми дитячими враженнями і переживаннями; 3) «Дорослий» – стан, що здійснює переробку інформації й імовірнісну її оцінку для ефективної взаємодії з навколишнім світом, що демонструє тверезість, незалежність і компетентність.

Однак, з погляду медіативних практик, більш доцільним є поділ на ключові ролі залежно від вікових меж та досвіду, набутого в них, який, неодмінно, має відображення у поведінці, створюючи своєрідні профайли. Тому доцільно виокремити такі ролі: «дитина», «підліток», «дорослий», «зріла людина».

Між чотирма описаними ролями є стійкі механізми взаємодії як у внутрішньому світі кожного з нас (індивідуальний психологічний профіль), так і в міжособистісній комунікації. Є певні закономірності, пов'язані з психологічним віком, що і створюють той чи інший стиль спілкування, ухвалення рішень, що запускають і управляють конфліктами між представниками різних ролей. У парі Дитина–Підліток лідерські функції належать останньому, ініціатива Дитини приймається і підтримується лише у випадку, якщо Підліток при цьому не має своїх варіантів поведінки, а це, очевидно, буває дуже рідко.

Дитина, зазвичай, буває зачарована активністю та виразністю екстравагантного Підлітка і згодна на його провідну роль, щедро живлячи свого партнера визнанням та дитячим захопленням. Той, зі свого боку, підтримує дещо зневажливі та зверхні відносини з «молодшим», відчуваючи його як свого шанувальника. Такий стиль взаємодії може тривати роками, будучи «майже непомітним», але, зрозуміло, із закладеною всередині конфліктністю.

До конфлікту, як правило, призводить протест чи образа Дитини на неуважність або ж маніпуляції Підлітка, претензії Підлітка на ресурси Дитини (час, сили, гроші, тіло). Часто конфлікт в цій парі виникає внаслідок необхідності відповідати на виклики зовнішнього середовища, до чого обидва психотипи мало готові. При цьому Дитина – не

готова, щиро і повністю, розгублена, страждає, а Підліток – усвідомлює виклик, але примусовість ситуації його дратує. Прикладом може бути ситуація розлучення молодої (за фізіологічними мірками, можливо, вже і не такої молодої!) пари, коли йдеться про ухвалення рішень щодо дітей та майна.

У медіації, як варіант, ситуація молодого керівника-«підлітка» та підлеглого-«дитини», що звикла до колишніх стандартів роботи. Чоловік або співробітник дитячого психологічного віку зазвичай перебуває у відчай чи паніці, діючи спонтанно або за рекомендаціями авторитетних для нього людей. Позиція при цьому не стійка, оскільки своєї, глибоко продуманої та відчутної позиції у нього просто немає. Тут завжди багато страху, видно розгубленість та образа на ситуацію, партнера та життя загалом. Частина «фраптово виниклої» відповідальності лякає і напруга не дає зосередитися на відповідному рішенні.

Дитячий психотип, у принципі, погано усвідомлює та ще гірше формулює власні потреби. Загалом його бажання полягає в тому, щоб все вирішилося саме собою і від нього нічого зайвого не потребувалося. Підліток при цьому часто перебуває в емоційній напрузі, роздратований і навіть розлючений самою ситуацією, оскільки все пішло шкереберть, ситуація виставляє його/її в не кращому світлі, а для цього психотипа нестерпною є необхідність виправдовуватися і «виглядати ідіотом». Спокійно висувати аргументи – не в стилі «підлітка», скоріше він демонструє власну непогрішність чи відстоює своє право на свободу чи виконання власних вимог під будь-яким, часто цілком емоційним приводом.

Якщо на стороні Підлітка в ситуації конфлікту є хоч одна перевага, ресурс чи можливість – він використовує його для психологічного тиску на сторони, що присутні в медіації, свідомо чи несвідомо. Наприклад, дасть зрозуміти, що партнер слабкий, дурний і не цікавий, змусить протилежний бік хвилюватися, лякаючи будь-якими різкими та неприйнятними варіантами рішень. Може блефувати або відпускати двозначні жарти, просто намагаючись вловити лінію поведінки співрозмовника та медіатора, щоб перевірити реакцію присутніх. У такій ситуації медіатору часто буває необхідно вдатися до відновлення «балансу сил». Для цього можна використовувати передусім індивідуальні зустрічі, де з роллю Дитини доведеться створити атмосферу прийняття та безпеки, на тлі якої вона тільки й зможе почати думати про предмет медіації. А Підлітку – дати висловитись, щоб він одержав необхідне йому почуття особистої винятковості. Як правило, з Дитиною доводиться деталізувати всі аспекти її ситуації, припрацьовуючи дрібниці.

Ви помітите, що сторона цього психологічного віку практично робить у вашій присутності відкриття про те, що насправді відбувається і які ресурси є в її розпорядженні. Дитина дивуватиметься, що «з цим» можна робити щось конкретне і цілком для неї безпечне, а ще і цікаве. Здивування, включення до аналізу потреб, прав і можливостей – є добрим показником те, що учасник Дитина готовий конструктивно включитися у процес.

Медіатора Дитина сприймає спочатку як сторонній авторитет, шанобливо і з деяким побоюванням. Після індивідуальних розмов страх поступово зникає, залишається орієнтація як на «вчителя». Це відбувається тому, що в основному, природна та зручна для Дитини в безпечному просторі роль – відкриватися новому та вчитися. Для неї з моменту зняття основних страхів – медіатор є гарантом безпеки процесу та вчителем-провідником у нову для неї реальність, де «буде щось цікаве».

У процесі медіації їй періодично необхідні підтвердження і сигнали, як вербальні, так і невербальні, про те, що все йде як треба, що вона правильно зрозуміла і добре освоює нову для неї роль «учасника медіації» і що все йде добре. На нейтральний тип поведінки медіатора, брак доброзичливих сигналів та репліки «виключно у справі» – Дитина може реагувати тривогою і навіть знову впасти у відчай, паніку чи замкнутість, якщо була схильна до цього раніше. Тому щодо дитячого психотипу потрібна велика увага до емоційної складової (відповідайте їй бажанню доброзичливої атмосфери – що б це не означало для клієнта) і також не варто забувати про параметр тілесно-матеріальних потреб (іноді вчасно запропонована склянка води або питання про самопочуття може підтримати цього клієнта надовго відновити втрачений ресурс для продовження роботи).

Індивідуальні бесіди з типом Підлітка також вимагають від медіатора емоційної витривалості, але спрямована вона повинна бути в основному на те, щоб клієнт встиг максимально виразити себе, продемонструвати свої почуття та «випустити пару» щодо ситуації та партнера. Стосовно себе особисто йому просто важливо, щоб ви «розуміли,

хто він такий», а це означає – хоча б одного разу прийшли в захват або принаймні здивувалися тому, що заявляє про себе ваш клієнт.

Інакше кажучи, психотип Підлітка буквально вимагає вашої емоційної залученості, атмосфери підйому та захоплення ним/нею. Зрозуміло, що дати все це у спільній зустрічі, у присутності більш «слабкої» сторони, ви як медіатор не можете – є ризик зруйнувати тендітну рівновагу. Тому використовуйте віддзеркалення в індивідуальних розмовах, підіть назустріч, використовуючи невербальні сигнали схвалення (кивки головою, посмішка, спрямований на співрозмовника трохи здивований погляд) – це частково заспокоює Підлітка, і ви зможете на хвилі довіри, що з'явилася, ще раз проговорити правила медіації. Медіатор при цьому сприймається як доросла ділова людина, яка вміє триматися на дистанції.

Вміння триматися на дистанції, зберігаючи емоційний контакт із клієнтом – важлива компетенція медіатора у цій ситуації. Уникайте під час спілкування з Підлітком небезпеки опинитися в ролі «партнера з дорослих ігор», прихильника клієнта. Підлітки створюють собі прихильників майже автоматично, можуть грати в захоплення та захоплення вами особисто, образи чи горде здивування тим, що ви не погоджуєтесь на відданість його позиціям, перевіряють силовий вплив (знайомства, гроші, захоплення, уподобання).

Цей тип іноді схильний «розгойдувати човен», навіть якщо це не в їхніх інтересах. У такому разі корисно буває повернути клієнта в індивідуальній чи спільній зустрічі до теми інтересів та ще раз запропонувати сторонам їх сформулювати, уточнити, деталізувати. Підліток сприймає роль медіатора як того, «хто захищає мої інтереси, хоч і з нейтральною міною». Вам, як медіатору, вдається тоді отримати право на нейтральність.

Надалі саме ця здатність медіатора бути нейтральним викликатиме особливу повагу у психотипа Підлітка і, можливо, він з власної волі стане брати з вас приклад для своєї поведінки, бажаючи здаватися нейтральним. Це також корисний елемент комунікації, особливо коли йде процес медіації у парі Дитина-Підліток. Ви як медіатор можете відчувати спочатку якусь гіпервідповідальність за процес у такій парі та одне з найважливіших завдань попередніх зустрічей, вступного слова, перших індивідуальних бесід – домогтися максимально можливого прийняття клієнтом відповідальності за ситуацію, власні ресурси та поведінку.

Тож медіація – невичерпний напрям, де фахівець є майже еквілібристом, що потребує врахування всіх можливих факторів ризику, під час проходження по канату конфлікту, де широта знань та навичок лише додаватиме впевненості рухам у напрямі до успіху та захоплених оплесків глядачів.

Микола НЕСПРАВА

професор кафедри міжнародних відносин
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософських наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

На сьогодні медіація як альтернативний спосіб роботи з конфліктними ситуаціями застосовується у різних сферах та рівнях життя, зокрема політичній, економічній, соціальній, освітній. На міжнародному рівні вирішення конфліктів мирним шляхом має свою специфіку, що відображено у принципах міжнародного публічного права. У випадку суперечок країни для досягнення своїх цілей можуть використовувати встановлені способи врегулювання конфліктів без порушення прав та законів інших країн та світової спільноти. За термінологією медіації, країни, між якими виникла суперечка, називаються сторонами. У той час країна, яка допомагає сторонам досягти домовленостей, є третьою стороною.

За даними досліджень, переговори визначено найчастішим способом врегулювання конфліктів на ранніх етапах виникнення суперечки між країнами [1, с. 379]. У разі недосагнення домовленостей шляхом переговорів, країни можуть